

LEKTORSKA SLUŽBA U VLADI REPUBLIKE HRVATSKE

Jelka Pavišić

U listopadu 1990. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je odluku o zapošljavanju lektora na temelju Zakona o Vladi (NN br. 16/78 do br. 47/90) i Pravilnika o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Stručne službe Vlade Republike Hrvatske.¹ Pripala mi je čast da budem izabrana na mjesto lektorice u prvoj Vladi slobodne i neovisne Republike Hrvatske te sam stupila na radno mjesto u ožujku 1991.

Odluka o lektorskoj službi nije dočekana blagonaklono, dapače, u samom je Vladinu tajništvu naišla na otpor, posebice u pomoćnice tajnika, Jagode Premužić, koja je obrazložila kako „Vlada nije nikad imala lektora, te lekture ne će biti ni ubuduće“. Daktilografkinjama u službi za prijepis (Služba za administrativno-birotehničke poslove) bilo je zabranjeno da ijedan list tekstova koje prepisuju, šalju na lekturu. Organizirane lekture dakle, u Vladi prvih dviju-triju godina nije bilo. Pojedini su savjetnici samoinicijativno donosili svoje tekstove na lekturu, među njima i savjetnica koja je radila na dodjeli novčanih naknada političkim zatvorenicima. S njom sam razvila dobru suradnju.

Početak 1993. obratila sam se za pomoć profesorima Stjepanu Babiću i Daliboru Brozoviću, tada saborskim zastupnicima, upozorivši na stanje lektorske službe u Vladi. Obojica su svesrdno podupirali osnutak lektorske službe zbog zakona pisanih srpsko-hrvatskim jezikom i pravnoga nazivlja, koje je trebalo zamijeniti hrvatskim te uskladiti u svim zakonima. Tekstovi su naime bili puni rusizama, srbizama i nepotrebnih međunarodnica, često upotrebljavanih pogriješno ili tvoreni mimo hrvatskih tvorbenih obrazaca. Nerijetko su se u tekstu zakona, kao i podzakonskim aktima, za iste pojmove rabili različiti izrazi. Neka bi se tuđica u naslovu akta prevela na hrvatski jezik, a u tekstu bi ostao stari naziv.

Tako su se u istom tekstu rabili *organizacija* i *ustroj(stvo)*, *oblast* i *djelokrug*, *prvostepeni*, *prvostupni* i *prvostupanjski*, *organi* i *tijela*, *poreski* i *porezni*, *factoring* i *otkup potraživanja*. Sve je vrvjelo od *službenih lica*, *kontakt osoba*, *službenika tretmana*, *zakazivanja sjednica*, *usvajanja zakona*, *zastupanja po punomoćniku*. Skoro su se redovito rabili nazivi i izrazi *vaučer*, *certifikat*, *refakcija pristojbe* ili *takse*, uvodio se naziv *menagement*, pa i *menadžment*, a mnoge bi se tuđice jednostavno

¹ Rješenje je potpisao tajnik Vjenceslav Cvitan koji je umirovljen u lipnju 1991. Nasljeđuje ga Gordan Radin (do kolovoza 1992.), njega Jurica Malčić (do svibnja 1993.), Malčića Davorin Mlakar (do ožujka 1994.). Nakon Mlakarova imenovanja ministrom uprave, tajnicom Vlade postaje Jagoda Premužić i na toj dužnosti ostaje do razrješenja u prosincu 2011. kada nastupa Vlada Zorana Milanovića.

unosile u hrvatski tekst bez ikakvih fonoloških prilagodba: *stand-by aranžmani*, *annex*, *revolving limit*, *overdraft* i dr. Velika su bila kolebanja i u pisanju velikih početnih slova, pa su tako, primjerice imena potoka pisana kao *Sušica Ozaljska*, *Trnava Dravska*, *Breznica Orešaćka*, umjetno jezero *Matica Rastoka* i *Matica Vrgorac*, jezero *Boroš Drava*, retencija *Topoljski Dunavac* i dr. *Sliv* se namjesto *sl(i)jeva* može i danas pročitati.

Profesor se Brozović tada obratio premijeru Hrvoju Šariniću koji je još istoga dana pozvao na razgovor odgovorne iz Tajništva, pa je pomoćnica tajnika Premužić hitno naredila službi za prijepis da se „od toga dana u podne donosi svaki list na lekturu, i svaki mora imati potpis lektorice“. Tako je lektorska služba u Vladi nakon dviju mučnih godina nekako proradila.

No, to je bio samo dio problema. Lektorirali su se samo akti koji su nastajali u Vladi (odluke, uredbe, mišljenja, razna izvješća, Vladina rješenja i obavijesti, korespondencija s ministarstvima i sl.), a zakoni nisu bili obuhvaćeni jer jedan lektor nije mogao svladavati toliku količinu zakonskih tekstova koja se tjedno slijevala u Vladu. Pokazalo se da je potrebno ustrojiti ozbiljan lektorski ured u kojem bi radilo nekoliko lektora.

U svibnju 1994. profesor Stjepan Babić uputio je Vladi dopis pod naslovom *Jezično usavršavanje zakona*, u kojem je predložio da se lektorska služba ustroji tako da se u njezin rad uključi krug jezikoslovaca od kojih bi neki sudjelovali u lektoriranju zakona, a neki pomagali svojim savjetima u oblikovanju nazivlja s različitih područja. Sve bi se koordiniralo iz Vladina ureda. S. Babić napominje da pred Sabor često dolaze jezično neuređeni zakoni, što je „štetno u više pogleda, a najviše zato što jezik zakona utječe na jezičnu kulturu jer se često jezik iz zakona širi u opću jezičnu praksu“. U tom je dopisu naveo imena deset jezičnih stručnjaka s kojima je razgovarao i koji su pristali na taj način surađivati u uređivanju zakona (Mile Mamić, Branimir Polić, Sanja Vulić, Bernardina Popović, Alemko Gluhak, Anja Nikolić-Hoyt, Nives Opačić, Vanja Švačko, Tomislav Salopek, Ivanka Gulić). Taj prijedlog Vlada nije nikada prihvatila ni ozbiljnije razmatrala. Posjedujem presliku dopisa koji ima nadnevak 23. svibnja 1994. Potkraj dopisa nalazi se sljedeći navod važan za povijest uspostave Vijeća za normu hrvatskoga jezika: „O pitanjima kojima treba odgovor na višoj razini, mogli bi se obratiti Vijeću za hrvatski jezik, koje je osnovano pri Saboru RH, ali koje nije dosad zaživjelo pa sam predložio Odboru za naobrazbu, znanost, kulturu i šport da oživi njegov rad.“

U međuvremenu je u Vladu i Sabor došlo nekoliko poticaja da se zakoni jezično uređuju. Spomenut ću samo tri:

- Zavod za javnu upravu uputio je u Vladu Nacrt zakon o upotrebi službenog jezika i pisma u RH, s datumom 20. 6. 1991., klase: 600-01/91-02/02. Taj je akt urudžbiran u Vladi i postoji u evidenciji, no tvarno ga u arhivu nema. Ne zna se gdje je.

- U saborsku je proceduru 1993. poslan Zakon o hrvatskom jeziku, predlagatelja prof. Stjepana Babića, i uruđžbiran pod klasom: 600-01/93/0103, urbrojem: 65320-93/6881, no teksta nema ni u Pismohrani ni u Arhivu.
- Predsjedniku Zastupničkog doma Sabora poslano je Izvješće o Zaključku Odbora za zakonodavstvo Zastupničkog doma Sabora RH. Odbor je „na svojoj sjednici 8. 12. 1995., prigodom razmatranja zakonskih prijedloga uočavajući njihovu jezičnu i nomotehničku slabu kakvoću donio sljedeći Zaključak:
 1. Obvezuje se Vlada Republike Hrvatske da ustroji stručnu lektorsku službu u cilju jezično korektnog izražavanja i ujednačavanja hrvatskog pravnog nazivlja.
 2. Tekstove zakona potrebno je prije objavljivanja u Narodnim novinama jezično urediti, te se bez potvrde lektora ne smije dati na objavu.
 3. Za izvjestitelja na sjednici Zastupničkoga doma Odbor je odredio Vicu Vukojevića, predsjednika Odbora.“

Sljedi potpis predsjednika Odbora, Vice Vukojevića. Zaključak saborskoga Odbora za zakonodavstvo nikada nije proveden.²

Budući da su tu i tamo neki zakoni, na poticaj njihovih autora, dolazili k meni na lekturu, pratila sam njihovu proceduru i utvrdila da su u tekstovima zakona, kako su objavljeni u Narodnim novinama, vraćeni stari izrazi i rečenična ustrojstva. Tražeći aktera takvih zahvata, došla sam do gospođe Ksenije Vojnović, savjetnice u saborskom Odboru za zakonodavstvo. Potvrdila je da ona zadnja nadzire tekstove zakona i da nakon lekture vraća sve prethodne izraze. Pitajući ju, zašto to čini, dobila sam odgovor: „Zato što sam ja navikla na ove termine“. Otišla sam predsjedniku Odbora i zamolila ga da s njom o tom razgovara, što je on odbio.

Nakon skoro petnaestogodišnjega uzaludnoga nastojanja da se institucionalizira rad lektorske službe pri Vladi i lošega iskustva s mnogim dužnosnicima, početkom prosinca 2004. godine obratila sam se pročelnici Kabineta premijera Ive Sanadera Bianci Matković, koja je na mene ostavila izuzetan dojam. Pametna, sposobna i odlučna, stupila je odmah u akciju. Već istoga dana naložila je da svi tekstovi koji nastaju u Vladi moraju biti lektorirani. Otišla je samoinicijativno i korak dalje: izborila je kod premijera Sanadera da Vlada donese uredbu o osnivanju Ureda za lektoriranje, što je Vlada učinila na sjednici 17. veljače 2005., donijevši Uredbu o osnivanju Ureda za lektoriranje, koja je objavljena u Narodnim novinama (NN 26/2005).

Kao što se u Uredbi vidi, njome se određuje da se imenuje predstojnik Ureda, zamjenik predstojnika, sedam državnih službenika – lektora i jedan administrativni tajnik. Vlada je dala nalog Središnjemu državnomu uredu za upravljanje državnom

² Posjedujem presliku toga zaključka.

imovinom da odredi prostorije za Ured. Dana 16. lipnja 2005. Središnji je državni ured donio Odluku kojom određuje prostorije za Ured za lektoriranje, „na osnovi točke II. Odluke o davanju ovlaštenja Središnjem državnom uredu za upravljanje državnom imovinom...“ (NN 21/2004.). Uredu su dodijeljene prostorije u Zagrebu, u Mesničkoj 23, sobe broj 216, 217 i 218. Odluka je stupila na snagu danom donošenja.³

Da bi ured mogao početi s radom, Vlada je trebala imenovati predstojnika Ureda, a predstojnik donijeti Pravilnik o unutarnjem redu Ureda. Prolazili su tjedni, a Vlada nije imenovala predstojnika. Uputila sam nekoliko upita u Kabinet predsjednika Vlade, zašto se imenovanje pročelnika i konkretni ustroj Ureda odgađa, ali nisam dobivala odgovor. Konačno sam nazvala gospođu Matković i upitala ju, što se zbiva. Ona mi je kazala da je Vlada odustala od svoje Odluke o osnivanju Ureda za lekturu. Upitala sam ju – tko je to odlučio. Odgovorila mi je: „Gospođo Pavišić, jako mi je žao zbog svega, ali to Vam ne mogu reći.“ Nakon kratkoga vremena, gospođa Matković imenovana je državnom tajnicom u Ministarstvu vanjskih poslova. Je li se tadašnji premijer Sanader predomislio, jesu li ga tako savjetovali njegovi potpredsjednici, ili njegov posebni, vanjski savjetnik – nisam nikad uspjela saznati. Odluka o Uredu za lektoriranje ukinuta je člankom 27. Zakona o Vladi, objavljenim u NN br. 150/2011. koji je donijela Vlada Zorana Milanovića.

Dolaskom nove vlasti, Vladinom je tajnicom imenovana Marica Matković, a njezinom zamjenicom Andreja Gabrijel, dotadašnja zamjenica tajnice Premužić. Gospođa Gabrijel odmah je naredila da se svi tekstovi koji nastaju u Vladi imaju lektorirati. Savjetnici su poslušali tu naredbu i dobila sam dojam da su jedva čekali da lektoriranje započne. Međutim, usprkos vrlo korektnom odnosu zamjenice Gabrijel prema lektoriranju tekstova, lektura više nije mogla učiniti mnogo. Razlog je bio taj što su svi podzakonski akti vezani za zakone, a to znači da se u njima ne može promijeniti nijedna riječ koja stoji u odnosnom zakonu. A zakoni većinom nisu bili lektorirani.

Međutim, iako je u Saboru do sada prihvaćeno nekoliko tisuća zakona, oni se svi mogu i sada jezično urediti: tako da se osnuje ured za lekturu zakona i da se jezično neuređeni zakoni šalju u ponovnu proceduru, s izmjenama i dopunama, kao što se to redovito čini radi izmjena i dopuna pravne naravi. Bi li se našlo volje i odlučnosti da se to čini i radi izmjena i dopuna jezične prirode? Ako se „prolistaju“ zakoni objavljeni u Narodnim novinama, vidjet će se da za tim postoji velika potreba. Nekada su njihove članke punili rusizmi i srbizmi, a danas anglizmi; poplava anglizama uzrokovana je većinom prevođenjem koje zapravo to i nije, budući da se inojezičnice preuzimaju samo fonološkom prilagodbom. Prema mojim istraživanjima, hrvatski je jezik u zakonima i pravnim spisima početkom devedesetih godina imao oko 30 % tuđica, a danas ih već ima oko 60 %.

³ Posedujem presliku Odluke koja se ne objavljuje u Narodnim novinama.

Jezična je neuređenost akata pridonijela da je Hrvatski sabor 19. lipnja 2015. donio Jedinstvena metodološko-nomotehnička pravila za izradu akata. U čl. 36. stoji:

„(1) Strani izrazi (tuđice) mogu se koristiti jedino ako u hrvatskom jeziku za takve izraze nema hrvatske riječi koja bi odgovarala smislu, značenju i sadržaju strane riječi (tuđice).

(2) Strani izrazi (tuđice) kada se koriste u propisu stavljaju se u zagradama iza izraza istog značenja na hrvatskom jeziku.

(3) Odredbe stavka 1. i 2. ovoga članka odnosi se i na izraze na latinskom jeziku.

(4) Upotreba riječi u izričaju žargona, neadekvatnih i nepotrebnih stručnih izraza nije dopuštena, a ako je njihova upotreba neizbježna, treba ih definirati u odredbi o značenju izraza u uvodnim odnosno osnovnim odredbama.“ (Narodne novine, br. 74/2015)

Jezično uređivanje zakonskih i drugih tekstova koje priprema Vlada i koji prolaze saborski postupak ključna je sastavnica u postupku njihove izradbe. Tekstovi moraju biti pisani jasno i jednostavno, leksički jednoznačno i zrcaliti visoku stilsku i sintaktičku dotjeranost. Nakon usvajanja i objave u Narodnim novinama postaju javnim dobrom i ogledom izgrađenosti hrvatskoga jezika kao modernoga komunikacijskoga sredstva. To su zahtjevi na koje se može odgovoriti samo dobro organiziranim lektorskim radom. Zbog toga valja pri Vladi Republike Hrvatske što žurnije utemeljiti ured za lektoriranje pri kojem bi djelovalo strukovno jezično tijelo koje bi se brinulo o jezičnoj uređenosti zakonskih i srodnih tekstova te vodilo jedinstvenu nazivoslovnu bazu podataka u obliku pojmovnika.

SPISI VIJEĆA ZA NORMU HRVATSKOGA JEZIKA, I.

Zagreb, 20. lipnja 1994.

Predmet: Prijedlog za imenovanje člana u Vijeće za hrvatski jezik

Na prijedlog predsjednika saborskoga Odbora za naobrazbu, znanost, kulturu i šport dr. Nedjeljka Mihanovića osnovan je inicijativni skup za osnivanje Vijeća za hrvatski jezik pri Saboru RH. Na svojem sastanku od 17. lipnja o.g. skup je razmotrio osnovne probleme hrvatskoga jezika i zaključio da je takvo tijelo potrebno. Zadatak bi mu bio:

- da vodi jezičnu politiku u Hrvatskoj
- da daje državnim ustanovama prijedloge za organizaciju stručnoga rada s područja hrvatskoga jezika i savjete o njegovoj upotrebi